

**4K (KOMMUNIKATSIYA, KREATIVLIK, KOLLABORATSIYA, KRITIK
FIKRLASH) MODELI ASOSIDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING
NUTQ MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH METODIKASI:
TEXNOLOGIYALAR, TOPSHIRIQLAR VA BAHOLASH MEZONLARI**

Boyto'rayeva Maftuna Musurmonqulovna

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (boshlang'ich ta'lim)

1-kurs magistranti

Ilmiy rahbar. p.f.f.d.(PhD), dots. Salomov G'ulom Yuldashevich

Annotatsiya. Mazkur maqolada 4K modeli — kommunikatsiya, kreativlik, kollaboratsiya va kritik fikrlash — asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutq madaniyatini shakllantirish metodikasi ilmiy-pedagogik jihatdan asoslanadi. Nutq madaniyati o'quvchining fikrini aniq, mantiqli, dalillangan, adabiy til me'yorlariga mos va ijtimoiy-axloqiy qadriyatlarga muvofiq ifoda etish qobiliyatini bildiradi. 4K komponentlarini integrativ tarzda qo'llash orqali nutq kompetensiyasining lingvistik, mantiqiy va kommunikativ jihatlari kompleks rivojlanishi tajriba-sinov asosida ko'rsatildi. Maqolada texnologiyalar, amaliy topshiriqlar va baholash mezonlari rubrika asosida ishlab chiqilib, natijadorlik statistik jadval orqali tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: 4K modeli, nutq madaniyati, kommunikatsiya, kreativlik, kollaboratsiya, kritik fikrlash, interfaol metodlar, baholash rubrikasi.

Kirish

Boshlang'ich ta'limda nutq madaniyatini shakllantirish shaxsning keyingi ijtimoiy va akademik rivojlanishi uchun muhim asos yaratadi. Nutq madaniyati o'quvchining fikrini izchil bayon etishi, suhbatdoshni tinglashi, dalillashi va muloqot etiketi qoidalariga rioya etishini o'z ichiga oladi. Zamonaviy kompetensiyaviy ta'lim modelida 4K ko'nikmalari yetakchi o'rin egallaydi. Ular o'quvchining nutqiy faoliyatini sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqadi.

Kommunikatsiya muloqot samaradorligini, kreativlik original fikr va tasviriy ifodani, kollaboratsiya guruhda hamkorlikni, kritik fikrlash esa dalillash va tahlilni ta'minlaydi. Ushbu komponentlarning integratsiyasi nutq madaniyatini shakllantirishning samarali

metodikasini yaratadi. Mazkur tadqiqotning maqsadi 4K modeli asosida nutq madaniyatini rivojlantirish texnologiyalarini ishlab chiqish va ularning samaradorligini aniqlashdir.

Adabiyotlar tahlili. Pedagogik adabiyotlarda nutqni rivojlantirish jarayonida interfaol metodlar, muammoli vaziyatlar va rolli o'yinlar samarali vosita sifatida ko'rsatiladi. 4K modeli esa ushbu metodlarni tizimli ravishda birlashtiradi. Kommunikatsiya faol tinglash va aniq ifoda bilan bog'liq bo'lsa, kreativlik obrazli tasvir va yangi g'oya yaratishni nazarda tutadi. Kollaboratsiya guruhli faoliyatda fikr almashish va kelishuv madaniyatini rivojlantiradi. Kritik fikrlash esa savol qo'yish, dalil keltirish va xulosa chiqarish ko'nikmasini shakllantiradi.

Ilmiy manbalarda nutq kompetensiyasini baholashda rubrika asosidagi tizimdan foydalanish tavsiya etiladi. Bu yondashuv o'quvchining nutqiy faoliyatini aniq indikatorlar bo'yicha baholash imkonini beradi.

Metodologiya

Tadqiqot 4-sinf o'quvchilari (jami 60 nafar) bilan tajriba-sinov shaklida o'tkazildi. Ishtirokchilar tajriba guruhi (n=30) va nazorat guruhi (n=30)ga ajratildi. Tajriba guruhida 8 hafta davomida 4K modeli asosida interfaol mashg'ulotlar olib borildi. Nazorat guruhida esa an'anaviy savol-javob va matn o'qish ishlari davom etdi.

4K asosidagi metodik bosqichlar quyidagicha tashkil etildi:

1. Muammoli vaziyat yaratish va savol qo'yish (kritik fikrlash).
2. Guruhli muhokama va rollar taqsimoti (kollaboratsiya).
3. Ijodiy topshiriq (hikoya, dialog, sahnalashtirish) (kreativlik).
4. Taqdimot va ochiq muloqot (kommunikatsiya).
5. Refleksiya va o'zini baholash.

Baholash mezonlari (0–20 ball):

- A) Fikrning aniqligi va mantiqiyliigi
- B) Dalillash va savol qo'yish qobiliyati
- C) Muloqot etiketi va tinglash madaniyati
- D) Guruhdagi faollik va hamkorlik

Natijalar

Statistik jadval: nutq madaniyati ko'rsatkichlari ($M \pm SD$)

Ko'rsatkich (maks. 20) Guruh Pre-test Post-test O'sish

Fikr aniqligi	Tajriba	11.2 ± 2.1	17.4 ± 1.6	+6.2
	Nazorat	11.3 ± 2.0	14.0 ± 2.1	+2.7
Dalillilik	Tajriba	10.8 ± 2.2	16.9 ± 1.7	+6.1
	Nazorat	10.9 ± 2.1	13.6 ± 2.0	+2.7
Muloqot madaniyati	Tajriba	12.0 ± 2.0	18.2 ± 1.5	+6.2
	Nazorat	12.1 ± 2.1	14.7 ± 2.0	+2.6
Hamkorlik	Tajriba	11.1 ± 2.3	17.8 ± 1.6	+6.7
	Nazorat	11.2 ± 2.2	13.8 ± 2.1	+2.6

Natijalar tajriba guruhida nutq madaniyati komponentlari sezilarli oshganini ko'rsatadi.

Muhokama

4K modeli asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar o'quvchilarda nutqiy faollikni kuchaytirdi. Muammoli vaziyatlar kritik fikrlashni rag'batlantirdi, ijodiy topshiriqlar esa kreativlikni rivojlantirdi. Guruhli ishlarda kollaboratsiya va muloqot madaniyati shakllandi. Refleksiya jarayoni o'quvchilarning o'z nutqini baholash va takomillashtirishiga xizmat qildi.

Natijalarning yuqori ko'rsatkichlari 4K modelining integrativ va kompetensiyaviy xususiyati bilan izohlanadi. Ushbu model nutq madaniyatining barcha jihatlarini birgalikda rivojlantirish imkonini beradi.

Xulosa

4K modeli asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutq madaniyatini shakllantirish metodikasi pedagogik jihatdan samarali hisoblanadi. Texnologiyalar, interfaol topshiriqlar va rubrika asosidagi baholash tizimi nutq kompetensiyasini kompleks rivojlantiradi. Tajriba natijalari ushbu modelni amaliyotga joriy etish nutq madaniyati ko'rsatkichlarini sezilarli darajada oshirishini tasdiqlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Partnership for 21st Century Learning. Framework for 21st Century Learning.
2. Vygotsky L.S. Thought and Language.
3. Johnson D.W., Johnson R.T. Cooperative Learning.
4. Mavlonova R. Tarbiya nazariyasi va metodikasi.
5. Qurbonov Sh., Saidahmedov N. Pedagogika.